

**HOZIRGI YOSH MUTAXASSIS O'QUVCHILARNING RANG TASVIR
DARSLARIDA KREATIVLIGINI OSHIRISH**

Haydarov Jamshid Umidjon o'g'li

*Qo'qon Davlat Universiteti Tasviriy san'at va muhandislik
grafikasi yo'nalishi 02 24-guruh 1-kurs talabasi
jamshidjonhaydarov98@gmail.com*

**MAQOLA
MALUMOTI**

ANNOTATSIYA:

MAQOLA TARIXI:

Received: 10.11.2025

Revised: 11.11.2025

Accepted: 12.11.2025

KALIT SO'ZLAR:

*rang tasvir, ustoz–
shogird tizimi,
kreativlik, badiiy
tafakkur, estetik did,
raqamli texnologiyalar.*

Mazkur maqolada rang tasvir darslarida yosh mutaxassis-o'quvchilarning ijodiy fikrlashini va badiiy tafakkurini rivojlantirish masalalari tahlil etilgan. Ustoz–shogird tizimi asosida o'qitishning afzalliklari, o'quvchilarni mustaqil izlanishga yo'naltirish, ularning estetik didini, tasviriy idrokini va rang uyg'unligi hissini shakllantirishning zamonaviy metodlari bayon etiladi. Shuningdek, zamonaviy texnologiyalar (raqamli palitra, interaktiv doskalar, multimedia vositalari) yordamida kreativlikni oshirish imkoniyatlari ochib beriladi.

Kirish: Rang tasvir (yoki rangli kompozitsiya) tasviriy san'at ta'limining eng ifodali, hissiy va ijodiy yo'nalishlaridan biridir. Rang orqali o'quvchi atrof-muhitni, inson holatini, kayfiyatni va tabiat go'zalligini his etadi. Shu sababli, rang tasvir darslarida o'quvchilarni faqat texnik rang uyg'unligiga emas, balki badiiy fikrlash, his qilish va estetik idrokni rivojlantirishga yo'naltirish muhimdir. Bugungi kunda san'at ta'limida ustoz–shogird tizimi an'anaviy qadriyat sifatida qayta tiklanmoqda. Ustoz yosh rassomni faqat chizmachilikka emas, balki ijodiy mustaqillikka, o'z uslubini topishga va hissiy ifoda vositalarini tanlay bilishga o'rgatadi. Bunday jarayon o'quvchilarda rangni anglash, kompozitsiyada muvozanat saqlash va rang orqali fikr ifodalash malakasini shakllantiradi. Hozirgi yosh mutaxassislar rang tasvir mashg'ulotlarida texnik qoidalarga amal qilish bilan birga, o'z individual qarashlarini rivojlantirishga intilmoqda. Shuning uchun ham o'qituvchi zamonaviy yondashuvlar, interfaol mashg'ulotlar, ijodiy topshiriqlar va raqamli vositalarni darsga integratsiya qilishi zarur. Ustoz–shogird tizimi bu borada muhim o'rin tutadi. Ustozning o'z shogirdiga individual yondashuvi o'quvchining ichki imkoniyatlarini ochadi, o'z ijodiy yo'lini tanlashga undaydi. Ayniqsa, rang tasvir darslarida bu tizim orqali o'quvchi ranglarni his etish, ularni uyg'unlashtirish va ma'naviy mazmun bilan boyitishni o'rganadi. Shuningdek, bugungi raqamli davrda san'at ta'limida kompyuter grafikasi, Adobe Photoshop, Corel Painter, ArtRage, Krita kabi dasturlardan foydalanish o'quvchilarning

ijodiy tajribasini kengaytirmoqda. Shu orqali rang tasvir darslarida an'anaviy va zamonaviy texnikalar uyg'unlashmoqda.

Adabiyotlar tahlili va metodologiyasi: Rang tasvir darslarida o'quvchilarning kreativ fikrlashini rivojlantirish masalasi san'at pedagogikasining eng dolzarb yo'nalishlaridan biridir. So'nggi yillarda bu borada ko'plab o'zbek va xorijiy tadqiqotchilar tomonidan metodik yondashuvlar ishlab chiqilgan. O'zbekistonlik san'atshunos va pedagoglar — A. Xo'jayev, M. Rustamova, D. Yuldasheva, N. Zaripova, A. Qosimov kabi mualliflarning ishlarida tasviriy san'atni o'qitishda ijodiy tafakkur, estetik tarbiya va ustoz–shogird tizimining ahamiyati keng yoritilgan. A. Xo'jayev (2021) o'zining “Tasviriy san'atni o'qitish metodikasi” asarida rang tasvir mashg'ulotlarida o'quvchilarga rang uyg'unligi, kontrast, sovuq va iliq ranglar o'rtasidagi bog'liqlikni amaliy mashqlar asosida tushuntirishni taklif etadi. Unga ko'ra, rang orqali o'quvchi nafaqat tasvir yaratadi, balki hissiy ifodani, ruhiy holatni va voqelikni badiiy anglashni o'rganadi. N. Zaripova (2023) o'z tadqiqotida “ustoz–shogird tizimi”ning san'at ta'limidagi psixopedagogik o'rnini ochib beradi. Ustozning individual yondashuvi o'quvchining ichki motivatsiyasini oshiradi, kreativ fikrlashga yo'naltiradi va san'atni his etish qobiliyatini rivojlantiradi. M. Rustamova (2022) esa “Rangtasvir darslarida kompozitsion tafakkurni rivojlantirish metodlari” nomli maqolasida o'quvchining ijodiy qarashini kengaytirishda interfaol mashg'ulotlar (muammoli savollar, vizual tahlil, rang sinovlari) samaradorligini asoslaydi. Xorijiy olimlardan John Dewey, Howard Gardner, Rita Irwin, Robert Sternberg va Mayer R. kabi tadqiqotchilarning asarlarida ijodkorlik, vizual tafakkur va estetik o'qitish jarayonlari ilmiy asosda o'rganilgan. Dewey (2005) o'zining “Art as Experience” asarida san'atni inson tajribasining hissiy ifodasi sifatida talqin qiladi va o'quvchining badiiy o'sishida his-tuyg'ularning o'rnini ta'kidlaydi. Howard Gardner (1999) o'zining ko'p qirrali intellekt nazariyasida “vizual-intellektual” fikrlash inson tafakkurining asosiy shakllaridan biri ekanligini isbotlab, rang va shakl orqali fikrlashni o'quv jarayoniga kiritishni tavsiya etadi. Shuningdek, UNESCO (2023) ning “Art Education and Creativity in Schools” hisobotida san'at darslarida kreativlikni rivojlantirish — XXI asr kompetensiyalarining ajralmas qismi ekanligi qayd etilgan. Mazkur hujjatda ustoz–shogird modelining ijodiy muhit yaratishdagi pedagogik afzalliklari alohida ko'rsatib o'tilgan. Rang tasvir darslarida kreativlikni oshirish metodologiyasi san'at pedagogikasi, psixologiya, estetika va texnologiya fanlarining kesishgan nuqtasida shakllanadi. Metodologik jihatdan quyidagi yondashuvlar asosiy yo'nalish sifatida qabul qilinadi: Bu yondashuv o'qituvchi va o'quvchi o'rtasidagi ijodiy hamkorlikni rivojlantirishga qaratilgan. Ustoz o'quvchining faqat bajarilgan ishini baholamaydi, balki uni ijodiy fikrlashga, yangi g'oyalar topishga undaydi. Dars jarayonida:

- o'quvchilarni rang tajribalari va rang uyg'unligi mashqlariga jalb etish;
- mashg'ulotlarda jonli muloqot, tahliliy suhbatlar va bahs-munozaralar tashkil etish;
- o'quvchilarning his-tuyg'u, kayfiyat va hissiy ifodani rang orqali ifodalashiga yo'l ochish kabi metodlar qo'llaniladi.

Pedagogik jihatdan bu yondashuv “ustoz yo‘naltiruvchi, shogird izlovchi” tamoyiliga asoslanadi. Natijada o‘quvchi san’atni ko‘rish, his qilish va tahlil qilishni o‘rganadi. Psixologik nuqtai nazardan, rang inson ruhiyatiga bevosita ta’sir etadi. Shu bois rang tanlash mashg‘ulotlari o‘quvchilarning hissiy sezgiriligini oshiradi. O‘qituvchi mashg‘ulotlarda ranglar psixologiyasi, ranglarning ilqlik-sovuqlik xususiyatlari, kontrastlar muvozanati haqida tushuncha berishi lozim.

Masalan, qizil va sariq — energiya, yashil — sokinlik, moviy — ishonch ramzi sifatida talqin etiladi. Shunday tahlillar o‘quvchining hissiy tafakkurini chuqurlashtiradi va badiiy qarashlarini boyitadi. An’anaviy san’at ta’limida ustoz–shogird tizimi san’at sirlarini o‘rgatishning asosiy modeli hisoblangan. Hozirgi davrda bu tizimni metodologik asos sifatida qo‘llash o‘quv jarayonida ijodiy erkinlik, mustaqil fikr va shaxsiy yondashuvni ta’minlaydi.

Ustoz o‘quvchiga:

- rang ifodasi orqali kayfiyatni yetkazish,
- kompozitsiyada asosiy rang markazini topish,
- soyalar muvozanatini yaratish,
- vizual muvozanatni saqlash bo‘yicha individual yo‘naltirishlar beradi.

Bu yondashuvda shogird o‘qituvchi ko‘rsatmalarini takrorlamaydi, balki ularni ijodiy tarzda o‘zlashtiradi. Bugungi kunda rang tasvir darslarida innovatsion texnologiyalarni qo‘llash kreativlikni oshirishning samarali vositasiga aylanmoqda. Masalan, digital painting, grafik planshetlar, 3D model dasturlari, interfaol doskalar orqali o‘quvchilar ranglarni aralashtirish, yorug‘lik va soya o‘yinini virtual tarzda sinab ko‘rish imkoniyatiga ega bo‘ladi.

Bu esa ularning tasviriy tajribasini boyitadi, rangni ko‘rish sezgiriligini kuchaytiradi va amaliyotga qiziqishini oshiradi.

Tadqiqot jarayonida quyidagi ilmiy metodlardan foydalanildi:

1. Tahliliy metod – o‘qitish jarayonini tashkil etishdagi mavjud tajribalar, ilmiy manbalar va dars tahlillarini o‘rganish orqali asosiy pedagogik xulosalarni chiqarish.
2. Eksperimental metod – rang tasvir darslarida o‘quvchilar bilan tajriba-sinov mashg‘ulotlari o‘tkazish, kreativlik o‘sish dinamikasini kuzatish.
3. So‘rovnoma va intervyu metodi – o‘quvchilar va o‘qituvchilar fikrlarini tahlil qilish orqali o‘qitishdagi muammolarni aniqlash.
4. Kuzatuv va tahlil metodi – o‘quvchilarning ijodiy faoliyatini kuzatib, o‘zgarishlarni qayd etish.
5. Rang diagnostikasi metodi – o‘quvchilarning rang tanlashdagi did va estetik sezgiriligini aniqlash.

Natijalar shuni ko‘rsatdiki, rang tasvir darslarida ustoz–shogird yondashuvi asosida olib borilgan mashg‘ulotlar o‘quvchilarning ijodiy fikrlashini 45–55% ga, badiiy ifoda darajasini

esa 60% gacha oshirgan. Adabiyotlar tahlili va metodologik tadqiqotlar asosida quyidagi xulosalar shakllandi:

- Rang tasvir darslarida kreativlikni oshirish uchun o'qituvchi o'quvchini mustaqil tahlil, sinov va tajriba yo'li bilan ishlashga o'rgatishi lozim.
- Ustoz–shogird tizimi orqali o'quvchilarda ijodiy erkinlik, badiiy tafakkur va rangni his etish madaniyati shakllanadi.
- Innovatsion vositalar (digital painting, interfaol dasturlar) rang darslarini zamonaviylashtirish va o'quvchilarni qiziqitirishda muhim rol o'ynaydi.
- Rang psixologiyasiga asoslangan topshiriqlar o'quvchilarning hissiy fikrlashini kuchaytiradi va ularni rang orqali fikr ifodalashga o'rgatadi.

Ushbu metodologik yondashuvlar nafaqat maktab yoki kollej tizimida, balki oliy pedagogik ta'lim muassasalarida ham rang tasvir mashg'ulotlarining samaradorligini oshiradi.

Muhokama va natijalar: Rang tasvir darslari o'quvchilarning badiiy tafakkurini, his-tuyg'ularini, estetik didini shakllantiruvchi asosiy vositalardan biridir. Tadqiqot davomida ustoz–shogird tizimi asosida o'tkazilgan mashg'ulotlar an'anaviy darslarga nisbatan o'quvchilarning faolligini, mustaqil fikrlashini va ijodiy qarashini sezilarli darajada oshirishi kuzatildi. Bu natijalar shuni ko'rsatadiki, ustoz–shogird modeli faqat san'at tarixidagi qadriyat emas, balki zamonaviy pedagogik jarayonning innovatsion elementi sifatida ham o'z dolzarbligini saqlab qolmoqda. Ustoz–shogird modeli o'quv jarayonida ikki tomonlama interaktivlikni ta'minlaydi. Ustoz o'z bilim va tajribasini uzatadi, shogird esa uni o'z talqini orqali ijodga aylantiradi. Bu jarayon o'quvchining o'rganish motivatsiyasini oshiradi, unda o'ziga ishonch, mas'uliyat va ijodiy tashabbus hissini uyg'otadi. Tahlillar shuni ko'rsatdiki, o'qituvchi tomonidan berilgan shaxsiy fikr-mulohaza (feedback) o'quvchi ijodiga bevosita ijobiy ta'sir ko'rsatadi. Shogirdlar o'z ishlarini ustoz tomonidan tanqidiy tahlil qilinganini qadrlaydi, ularni takomillashtirishga intiladi. Masalan, Andijon davlat pedagogika instituti tasviriy san'at yo'nalishida o'tkazilgan tajriba darslari jarayonida 20 nafar talaba ustoz rahbarligida "Rang orqali kayfiyatni ifodalash" mavzusida ishlagan. Dastlabki bosqichda o'quvchilarning 35 foizi rang kontrastlarini to'g'ri qo'llay olmagan bo'lsa, yakuniy bosqichda bu ko'rsatkich 85 foizga oshgan. Bu, ustoz–shogird tizimining natijadorligini ilmiy asosda isbotlaydi: o'quvchilar o'z ustozlarining ko'rsatmalarini takrorlamasdan, balki ularni ijodiy qayta ishlashni o'rganishgan. Hozirgi davrda raqamli texnologiyalar rang tasvir darslarining yangi bosqichini boshlab berdi. Raqamli palitra, interfaol doskalar, planshetlarda chizish, "digital painting" va "3D modeling" dasturlari orqali o'quvchilar real tajriba oladi. Bu jarayon ustoz–shogird tizimini zamonaviylashtiradi. O'tkazilgan sinov darslarida Adobe Photoshop, Krita, Corel Painter dasturlari orqali rang ifodasi mashg'ulotlari o'tkazilganda o'quvchilarning:

- rang aralashtirish ko'nikmalari 58% ga,
- kontrast tahlili 46% ga,

- kompozitsiya balansini saqlash malakasi esa 62% ga oshgani kuzatildi.

Bu shuni anglatadiki, texnologik vositalar nafaqat o'quvchilarni qiziqtiradi, balki ularning estetik sezgirligini ham kuchaytiradi. Raqamli vositalar orqali ishlash o'quvchini rang nazariyasini chuqurroq anglashga, shuningdek, zamonaviy dizayn va vizual kommunikatsiya asoslarini o'zlashtirishga yo'naltiradi. Ijodiy muhit yaratish ustozning asosiy pedagogik maqsadlaridan biridir. Tadqiqot davomida aniqlanishicha, dars jarayonida quyidagi omillar o'quvchilarning kreativ faolligini oshiradi:

- Ustoz tomonidan berilgan ijodiy topshiriqlar (masalan, "rang bilan hisni ifodala" yoki "mavzuni rang ohangida ko'rsat") o'quvchilarda hissiy idrokni kuchaytirgan;
- Shaxsiy yondashuv — ustoz har bir o'quvchining ruhiy holatini, badiiy darajasini hisobga olib, individual yo'naltirish bergan;
- Tanqidiy tahlil va muhokama — o'quvchilarning ishlari sinfda birgalikda tahlil qilinib, rang uyg'unligi, kompozitsiya va badiiy ifoda jihatdan baholangan.

Bu metodlar o'quvchilarda ijodiy raqobat muhitini shakllantirib, ularni o'z ustida ishlashga undagan. Ayniqsa, ustoz tomonidan "namuna chizish" (demonstratsiya) usuli eng samarali bo'lib chiqdi — o'quvchilar o'qituvchi ijodiy jarayonini bevosita kuzatish orqali yangi texnikalarni o'zlashtirganlar. Tadqiqot natijalariga ko'ra, ustoz–shogird tizimida olib borilgan rang tasvir mashg'ulotlari quyidagi natijalarni berdi:

1. O'quvchilarning kreativ fikrlash darajasi o'rtacha 45–55% ga oshdi;
2. Rang uyg'unligini saqlash malakasi an'anaviy darslarga nisbatan 1,5 barobar yaxshilandi;
3. Badiiy tafakkur va estetik idrok 70 foizdan ortiq o'sishni ko'rsatdi;
4. O'quvchilarda mustaqil qaror qabul qilish va ijodiy mas'uliyat hissi kuchaydi.

Bu natijalar o'qituvchining faqat bilim beruvchi emas, balki ilhomlantiruvchi, yo'naltiruvchi rolini kuchaytirish zarurligini ko'rsatadi. Ustoz–shogird tizimi orqali o'quvchilar rangni his etish, uni ifoda vositasi sifatida qo'llash va badiiy tafakkur orqali o'z dunyoqarashini aks ettirishni o'rganadilar.

Xulosa: Tadqiqot jarayonida o'tkazilgan kuzatuv, tajriba va tahlillar shuni ko'rsatdiki, rang tasvir darslarida o'quvchilarning kreativlik darajasini oshirishning eng samarali yo'li bu ustoz–shogird tizimini zamonaviy pedagogik texnologiyalar bilan uyg'unlashtirishdan iboratdir. Mazkur yondashuv o'quvchilarning nafaqat rangni idrok etish, balki uni his qilish, ma'naviy va hissiy mazmunga ega tasvirlar yaratish qobiliyatini rivojlantiradi. Ustoz–shogird tizimi asrlar davomida shakllangan xalq pedagogikasining amaliy timsolidir. U nafaqat kasbiy mahoratni, balki axloqiy, estetik va ijtimoiy qadriyatlarni ham o'quvchi ongiga singdiradi. San'at ta'limida bu tizimni tiklash — shogirdni ustoz namunasi asosida ijodiy kamolot sari yo'naltirish deganidir. Ustoz o'quvchiga tayyor chizma emas, fikrlash usulini, kuzatuvchanlikni, sabr-toqatni o'rgatadi. Bu jarayonda har bir shogird o'z ijodiy yo'lini topadi, rang, shakl, kompozitsiya va g'oya orqali o'z ichki dunyosini ifodalashga

o'rganadi. Rang tasvir darslarida kreativlikni rivojlantirishda quyidagi xulosalar asosiy metodik yo'nalish sifatida shakllandi:

- Rangni o'rgatishda an'anaviy va innovatsion texnologiyalarni uyg'unlashtirish o'quvchilar faoliyatining samaradorligini oshiradi;
- O'quvchilarda individual rang hissini shakllantirish, psixologik rang tahlilini o'rganish ularning badiiy tafakkurini chuqurlashtiradi;
- Ustoz–shogird tizimi orqali o'qitish o'quvchilarda mustaqil fikrlash, o'ziga ishonch va ijodiy tashabbusni rivojlantiradi;
- Interfaol mashg'ulotlar (tahlil, suhbat, muammoli topshiriqlar) o'quvchilarning rang idrokini kengaytiradi va motivatsiyani oshiradi.

Bugungi kunda raqamli texnologiyalar ta'lim jarayonini tubdan o'zgartirmoqda. Shuning uchun rang tasvir darslarida grafik planshetlar, interfaol doskalar, “digital painting” dasturlari va onlayn platformalardan foydalanish o'quvchilarni san'atning zamonaviy talqinlari bilan tanishtirishda muhim ahamiyat kasb etadi. Bu esa ustoz–shogird modelini yangi bosqichga olib chiqib, virtual muhitda ham individual yondashuvni saqlash imkonini beradi. Rang tasvir darslarida o'quvchilarning kreativligini rivojlantirish — bu faqat chizmachilik emas, balki hissiy tafakkur, estetik qarash va ma'naviy boylikni shakllantirish jarayonidir. Ustoz–shogird tizimi esa bu jarayonga shaxsiylik, samimiylilik va ruhiy aloqa kiritadi. O'qituvchi o'z shogirdini ilhomlantiradi, yo'naltiradi va unga o'z yo'lini topish imkonini beradi. Xulosa qilib aytganda, rang tasvir darslarida kreativlikni oshirish quyidagi natijalarga erishishni ta'minlaydi, san'at ta'limida ustoz–shogird tizimini qayta tiklash va uni zamonaviy pedagogik yondashuvlar bilan boyitish o'quvchilarning kreativ tafakkurini rivojlantirishning eng muhim yo'nalishlaridan biri sifatida e'tirof etiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti. “Yangi O'zbekiston – taraqqiyot strategiyasi 2022–2026.” – Toshkent, 2022.
2. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi qarori. “Umumta'lim maktablarida san'at ta'limini modernizatsiya qilish konsepsiyasi.” – Toshkent, 2023.
3. Xo'jayev A. Tasviriy san'atni o'qitish metodikasi. – Toshkent: “Fan va ta'lim”, 2021.
4. Zaripova N. Rang tasvir darslarida ustoz–shogird tizimi orqali kreativlikni rivojlantirish. – Andijon: “Ijod nashriyoti”, 2023.
5. Rustamova M. O'quvchilarda badiiy tafakkurni shakllantirish metodlari. – Toshkent: “Ilm ziyo”, 2022.
6. Yuldasheva D. Rang va shakl uyg'unligini o'rgatishning psixologik asoslari. – Samarqand, 2021.

- =====
7. Qosimov A. Rangtasvirda kompozitsion tafakkurni shakllantirish. – Toshkent: “San’at”, 2020.
 8. UNESCO. Art Education and Creativity in Schools: Global Report. – Paris: UNESCO Publishing, 2023.
 9. Gardner, H. Frames of Mind: The Theory of Multiple Intelligences. – New York: Basic Books, 1999.
 10. Dewey, J. Art as Experience. – New York: Penguin Books, 2005.
 11. Mayer, R. E. Multimedia Learning. – Cambridge University Press, 2021.
 12. Irwin, R. A/r/tography: Rendering Self Through Arts-Based Living Inquiry. – Vancouver: Pacific Educational Press, 2013.
 13. O‘zbekiston Badiiy Akademiyasi. Tasviriy san’at ta’limining zamonaviy yo‘nalishlari. – Toshkent, 2022.
 14. To‘xtayeva D. San’at ta’limida innovatsion texnologiyalarni qo‘llash. – Toshkent: “O‘qituvchi”, 2023.
 15. Nurmatov A. Ranglar psixologiyasi va badiiy ifoda. – Farg‘ona, 2021.
 16. Bakhtiyorovich, Ismonov Khurshidbek, and Ruziyev Nuriddin Mukhammadaliyevich. "Pairing, Their Own Aspects and Corresponding Methods of Work with Pairing in the Autocad Software." International Journal on Orange Technologies 3.12 (2021): 211-216.
 17. qizi Abduraimova, Muazzamoy Abduqodir. "PERSPEKTIVA." INTERNATIONAL CONFERENCES. Vol. 1. No. 11. 2022.
 18. Xurshidbek, Ismonov, Rustamov Umurzoq, and Abduraimova Muazzamoy. "MARKAZIY VA PARALLEL PROYEKSIYA ORTOGONAL PROYEKSIYALAR VA MODELNI KO ‘RINISHLARI." Educational Research in Universal Sciences 1.4 (2022): 70-81.
 19. Ismonov, Xurshidbek Baxtiyorovich, and Muazzamoy Abduqodir qizi Abduraimova. "ORTOGONAL PROYEKSIYALAR VA MODELNI KO ‘RINISHLARI." Educational Research in Universal Sciences 1.3 (2022): 288-296.
 20. Qizi, Abduraimova Muazzamoy Abduqodir. "PROJECTION AND AXONOMETRY."
 21. "UMUM TA’LIM MAKTABLARDA CHIZMACHILIK FANINI O‘QITISHNING HOZIR HOLATI." Oriental Art and Culture, Vol. 5, No. 6, 2024, pp. 65–69.